

УДК 37. 091.3 – 053.67:811.111

Яновська Лілія Михайлівна
Хмельницький національний університет
(Хмельницький)

ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ ВЕДЕННЯ ДЕБАТІВ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У СТАРШИХ КЛАСАХ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ

Анотація. У статті здійснено аналіз особливостей застосування дебатів на уроках англійської мови у старших класах загальноосвітньої школи, з'ясовано принципи реалізації зазначеної інтерактивної методики, визначено етапи ведення англомовних дебатів, окреслено проблеми використання методики дебатів на сучасному етапі розвитку методики викладання англійської мови в Україні. У дослідженні зроблено спробу схарактеризувати низку ключових компетенцій, якими мають володіти учасники дебатів для досягнення їх максимальної ефективності. З'ясовано, що ефективність технології дебатів визначається ступенем розвитку в учнів умінь та навичок, необхідних для життя та взаємодії в соціумі.

Ключові слова: дебати, інтерактивне навчання, комунікативні вміння і навички, комунікативна компетенція, соціокультурна компетенція, аргументування, критичне мислення.

Abstract. The article reveals the peculiarities of holding and structuring classroom debate within the course of English in comprehensive secondary school, the principles underlying their implementation and the problems associated with the use of debates at the current stage of development of English teaching methods in Ukraine. The research attempts to describe a number of key competences of debate participants contributing to maximum efficiency of the debate. The findings show that the effectiveness of the debating technology is determined by the degree of students' abilities and skills essential for living and interacting in society.

Keywords: debate, interactive learning, communicative skills, communicative competence, socio-cultural competence, argumentation, critical thinking.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Однією з передумов досягнення учнями конкурентоспроможності в умовах сучасного суспільства є формування їх мовної та соціокультурної компетенції, вміння доводити та відстоювати власну думку з різних питань. З огляду на те, що технологія дебатів на уроках англійської мови не знайшла достатнього поширення у практиці українських вчителів, існує необхідність у дослідженні організаційно-методичних аспектів її реалізації.

Технологія «Дебати» відіграє значну роль в сучасному освітньому процесі, адже «Дебати» — це не лише захоплююча інтелектуальна і розвивальна гра, але й ефективний засіб формування в учнів навичок соціокультурної взаємодії. У процесі проведення дебатів учні набувають навичок пошуку і оцінки достовірності отримання інформації, аргументації своєї позиції й аналізу протилежної точки зору, розуміння суті питання і формулювання відповіді. Під час дебатів учні опановують умінням вести

діалог, спільно працювати над поставленим завданням, дотримуючись основних принципів дебатів: чесності та поваги до опонента.

Метою статті є висвітлення сутності технології дебатів, особливостей її застосування на уроках англійської мови та впливу на розвиток в учнів мовної та соціокультурної компетенцій, навичок самостійного інформаційного пошуку та формулювання власної думки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дидактичному аспекту інтерактивних технологій, до яких належать дебати, присвячено дослідження низки українських (Л.В. Пироженко, О.І. Пометун, І.Т. Сущенко та ін.) та зарубіжних (Д. Крігер, К. Поппер, Д. Стейнберг, Т. Стюарт, О. Фрілі та ін.) науковців.

Виклад основного матеріалу дослідження. Що ж таке дебати? Н.В. Волошина зазначає, що основу дебатів складає публічне мовлення [1, с. 19]. Функціонально-прагматичний аналіз лінгвістів дав змогу виокремити існування трьох типів публічного мовлення: інформаційного, церемоніального та переконувального [2, с. 28]. Дебати є саме переконувальним жанром публічного мовлення. О. Фрілі та Д. Стейнберг у роботі «Аргументація і дебати: критичне мислення для аргументованого прийняття рішень» також розглядають дебати як процес дослідження та переконання; пошук вмотивованого судження [3].

Дебати мають свої особливості. Оскільки вони є різновидом публічного мовлення, то, спираючись на думку проаналізувавших дискурс дебатів Н.В. Кузнецової та О.В. Трофимової, є очевидним, що під час проведення дебатів використовується публіцистичний функціональний стиль мовлення [4, с. 44]. Фонетичний аспект мовлення учасників дебатів полягає у використанні публіцистичного інтонаційного стилю. На думку Калити компонентами, що складають систему інтонації, є: методика, мовлення, фразовий наголос, ритм, гучність, темп та паузація, тембр [5, с. 97-98]. До лексичних особливостей мовлення учасників дебатів відносяться порівняно невеликий словник, широке вживання мовленнєвих кліше, часте використання слів-наповнювачів та пауз, використання особистих імен, статистики та цитат. Особливостями висловлювань учасників дебатів на граматичному рівні є: завершеність речень, повнота висловлювань, розгорніть висловлювань, складний синтаксис, різноструктурність, порівняно часте вживання евфемістичних конструкцій. Проаналізувавши усі ці факти, можна спостерігати, що особливості такого виду публічного мовлення як дебати роблять їхнє використання на уроках англійської мови ефективною навчальною технологією.

І дійсно, як навчальна технологія дебати використовуються у світі досить широко: Міжнародна освітня асоціація «Дебати» (IDEA) налічує 27 країн (українська організація NGO New Vision, яка проводить освітні дебатні турніри в Україні, входить до неї). В Україні технологія дебатів з'явилась у 1994 році, коли міжнародним фондом «Відродження» була започаткована програма «Дебати Карла Поппера». Наразі однією з небагатьох організацій, яка розвиває дебати в Україні, є Всеукраїнська молодіжна громадська організація (ВМГО) «Федерація дебатів України». Також функціонує ВМГО «Дебатна Академія».

Щодо думки українських науковців стосовно цієї технології, то О. І. Пометун у роботі «Основи критичного мислення» зазначає, що дебати спрямовані на «розвиток в учнів умінь і навичок, особливо розумових, що дають можливість адекватно оцінювати будь-яку ситуацію і приймати ефективні рішення щодо життєвих проблем» [6].

Детальний опис занять з використанням дебатів знаходимо в посібнику І.Т. Сущенка [7], в якому зазначено, що про проведення дебатів на задану тему вчитель має попереджати завчасно. Це потрібно, щоб учні встигли відшукати необхідну інформацію для виступу-повіді під час дискусії. Зміст інформації для пошуку визначається резолюцією. Резолюція – це твердження для оцінки, саме воно визначає основне питання для обговорення в дебатах [3, с. 510]. Опираючись на резолюцію, учні готують кейси, тобто набір власних тверджень, що погоджуються або ж заперечують питання для обговорення.

Що стосується самої дискусії, для неї відбираються учасники, іншими словами спікери, які діляться на дві команди по три особи. Завданням команд є ствердити або заперечити висунуту резолюцію, судження, довести свою думку та навести переконливі аргументи. На це їм дається чітко відведений час. За часом стежить тайм-кіпер, тобто ще один учень, який попереджає учасників-спікерів за 2, 1 або 0,5 хвилини до завершення часу виступу (підготовки) та подає сигнал про завершення часу виступу (підготовки). При цьому важливим є дотримання чіткого порядку дебатів: перший спікер зі сторони ствердження (С1) представляє свою команду та виступає, далі третій спікер заперечення (З3) задає йому перехресні питання; перший спікер зі сторони заперечення (З1) представляє свою команду та виступає, третій спікер ствердження (С3) задає йому перехресні питання; після цього доповідає другий спікер ствердження (С2) та після завершення його виступу перший спікер заперечення (З1) задає питання; далі виступ другого спікера заперечення (З2) – питання від першого спікера ствердження (С1).

Чому треті спікери з обох сторін не отримують перехресних запитань? Розглянемо три типи виступів за Карлом Поппером [8], які регламентують доповіді спікерів.

Конструктивна промова: С1, З1. У цих промовах видаються і висуваються аргументи. Стверджується сторона дає первинне уявлення кейса, яке визначає структуру всього раунду. Сторона заперечення вступає в протиріччя зі стороною ствердження і представляє повний спектр своїх аргументів.

Заперечувальна (розвивальна) промова: С2, З2. У цих промовах спростовуються протилежні аргументи і відновлюється система аргументів після «атаки» опонентів. Тут важливу роль відіграють деталі, важливо відповісти на всі аргументи (висвітлені у перехресних питаннях) опонентів і прокоментувати, наскільки ефективно вони підтверджують або спростовують тему. У цих промовах не допускаються нові аргументи. Учасники повинні розвинути наявні аргументи за допомогою доказів і міркувань.

Заключна промова (підведення підсумків): С3, З3. У цих промовах має бути звернуто увагу на основні протиріччя позицій. Промови якби підводять підсумки дебатів. Для цього С3 і З3 повинні уявити собі, що вони як би розповідають своїм друзям про те, як проходили дебати і в чому їх сильні

сторони і чому перемога за ними. У цій промові не повинно бути нових аргументів.

Результати дебатів оцінює колегія суддів, що складається з 3-5 осіб (це можуть бути вчитель та інші учні). Протягом проведення дебатів вони заповнюють особливі протоколи. Під кінець гри вони, не радячись між собою, приймають рішення щодо того, якій команді надати перевагу, тобто визначають, чиї аргументи та спосіб доведення були найбільш переконливими. Але варто звернути увагу на те, що суддями є діти-школярі, а вони досить часто схильні до суб'єктивності в оцінюванні та групового фаворитизму, надаючи перевагу твердженням своїх друзів. Тому бажано, щоб учитель скорегував остаточну оцінку дебатів.

Отже, регламент та правила проведення дебатів були розглянуті. Яка ж кореляція між розвитком навичок публічного виступу і дискусії та вивченням англійської мови у школі? Дебати – одна із важливих інтерактивних технологій навчання, що характеризується високим показником інтенсивності спілкування учасників, їх прямою комунікацією, зміною використаних прийомів та форм спілкування, що допомагає урізноманітнити сприйняття інформації, покращуючи її засвоєння. «Інтерактивне навчання» можна визначити як взаємодію учителя та учня в процесі спілкування та навчання з метою вирішення лінгвістичних та комунікативних завдань. Інтерактивна діяльність включає організацію та розвиток діалогічного мовлення, спрямованих на взаємодію, взаєморозуміння, вирішення проблем, важливих для кожного із учасників навчального процесу.

На основі проаналізованих джерел ([6], [7], [9]) можна виділити такі цілі проведення дебатів на уроках англійської мови:

– *освітні*: розвиток комунікативної і соціокультурної компетенцій у контексті запропонованої теми;

– *виховні*: підвищення мотивації до вивчення іноземної мови, виховання толерантності до різних поглядів під час доведення своєї позиції, розвиток вміння володіти власними емоціями;

– *розвивальні*: розвиток вміння порівнювати, аналізувати й узагальнювати, формування вміння виділяти головне, оволодіння практичними навичками культури ведення дискусії.

Таким чином, досягаючи виконання усіх названих цілей, вчитель допомагає учням не лише вдосконалити знання англійської мови, але й стимулює розвиток навичок публічного виступу. Завдяки дебатам у школярів розвивається критичне мислення, вміння вислуховувати думки інших та доводити свою власну позицію, використовуючи логічно побудовану аргументацію. Однак варто враховувати, що їхнє проведення має чіткі правила, дотримання яких допомагає учням розвинути вміння контролювати власні емоції. Це важливо, адже нерідко у нашому суспільстві, доводячи свою думку, учасники обговорень та дискусій намагаються «перекричати один одного», що не сприяє вирішенню дискусійного питання. Як гра – дебати демократичні, оскільки передбачають чесність, рівність можливостей, повагу до опонента, толерантність і, одночасно, критичне мислення.

Висновки. Отже, технологія дебатів на уроках англійської мови як навчання ведення дискусії є корисним прийомом для розвитку не лише мовної, але й соціокультурної компетенції, адже школярам в майбутньому доведеться

жити у суспільстві, де з думкою кожного варто рахуватися. Проаналізувавши особливості дебатів на різних рівнях (фонетичному, лексичному, граматичному) можемо зробити висновок, що як навчальна технологія дебати є досить ефективними. Однак доводиться констатувати, що в сучасних умовах технологія дебатів не є досить поширеною на уроках англійської мови в українських навчально-виховних закладах. Натомість систематичне проведення дебатів здатне викликати в учнів творчий підйом і є ефективним засобом підвищення мотивації до вивчення іноземної мови. Дебати створюють умови формування громадянськості старшокласників у цілісному педагогічному процесі, забезпечуючи діалогічний характер навчання, засвоєння учнями в навчально-пізнавальній діяльності суспільно корисного досвіду. Таким чином, технологія дебатів дозволяє вирішити головне завдання системи освіти правової держави – підготувати інтелектуальний потенціал демократичного суспільства: ерудованих, толерантних, цілеспрямованих, упевнених, вільних від стереотипів громадян з гнучким мисленням і високою культурою спілкування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Волошина Н. В. Дебаты как речевой жанр в профессиональной деятельности учителя: дис.... канд. пед. наук: 13.00.02 / Н. В. Волошина. — Москва, 2006. — 180 с.
2. Федорів Я. Лінгвістичні моделі дискурсу публічних виступів: нариси із сучасних культурно-мовленнєвих практик / Я. Федорів. — К.: ВПЦ НаУКМА, 2010. — 188 с.
3. Freeley, A. J. Argumentation and Debate: Critical Thinking for Reasoned Decision Making / A. J. Freeley, D. L. Steinberg. — 12th ed. — Belmont, CA: Wadsworth, 2009. — 544 p.
4. Кузнецова Н. В., Трофимова О. В. Публицистический текст. Лингвистический анализ: учебное пособие / Н. В. Кузнецова, О. В. Трофимова. — М.: Флинта, Наука, 2010. — 212 с.
5. Калита А. А. Фонетичні засоби актуалізації смислу англійського емоційного висловлювання: монографія / А. А. Калита. — К.: Видавничий центр КДЛУ, 2001. — 351 с.
6. Пометун О. І. Основи критичного мислення: навч. посіб. для учнів старш. кл. загальноосв. шк. / О. І. Пометун, Л. М. Пилипчатіна, І. М. Сущенко та ін. — Тернопіль: Навчальна книга — Богдан, 2010. — 216 с.
7. Сущенко І. Дебати в школі. Як навчити учнів аргументації та публічного мовлення: посіб. для вчителів / І. Сущенко. — Тернопіль: Астон, 2006. — 128 с.
8. Karl Popper Debate [Electronic resource]. — Access mode: <http://idebate.org/sites/live/files/standards/documents/rules-karl-popper.pdf>
9. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко. — К.: Видавництво А.С.К., 2004. — 192 с.